

PROFESSIONAL TA'LIM TIZIMIDA FINLANDIYA TAJRIBASINI QO'LLASH AFZALLIKLARI

To'rayev Ro'ziboy Norovich, Abilov Samandar Xolto'raevich

Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi,

Termiz davlat universiteti magistiranti

turayev.ruziboy@bk.ru

Annotatsiya: Maqolada Finlandiya ta'lim tizimi, uning zamonaviy dunyodagi o'rni, maktablarda ruchkadan voz kechilgani, ta'limning asosiy tamoyillari, olib borilgan islohotlar va bu islohotlar samarasi to'g'risida ma'lumot keltirilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim tizimi, Finlandiya, tamoyillar, islohot, omillar.

Аннотация: В статье представлена информация о финской системе образования, ее месте в современном мире, отмене ручки в школах, основных принципах образования, проведенных реформах и результатах этих реформ.

Ключевые слова: Система образования Финляндии, принципы, реформа, факторы.

Annotation: The article provides information about the Finnish education system, its place in the modern world, the abolition of the pen in schools, the main principles of education, the reforms carried out and the results of these reforms.

Keywords: Education system, Finland, principles, reform, factors.

Shimoliy Yevropadagi kichik mamlakat Finlyandiyada ta'limning o'ziga xos xususiyatlari ko'p marotaba pedagogik tadqiqot obyektiga aylangan. Jumladan, G.R.Islakayeva, I.E.Lyskova, M.B.Ponyavina, I.S.Pozdeyeva, E.E.Sin, M.F.Solovyeva, M.V.Yushkov, K. Huusko va boshqalar bu mamlakat ta'lim tizimini o'rganish borasida ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borganlar.

Ma'lumki, Finlyandiyada ta'lim tizimi zamonaviy dunyoda eng samarali tizimlardan biri bo'lib, uning yuqori darajasini ta'minlash mamlakat milliy strategiyasining ustuvor yo'nalishi hisoblanadi. Xalqaro talabalarni baholash dasturi (PISA) ma'lumotlariga ko'ra, Finlyandiyada ta'limi bir necha yillardan beri jahon reytingida yetakchi o'rinlardan (eng yaxshi 10lik ichida) birini egallab kelmoqda. PIRLSning 2016 yildagi tadqiqoti natijalariga ko'ra (5-o'rin, 566 ball), TIMSS 2019 yil natijalariga ko'ra 19-o'rinni egallab turibdi.

Finlyandiyada ta'lim talabalarga yo'naltirilgan yondashuv asosida qurilgan

va jarayonning barcha ishtirokchilari o'zlarini teng darajada his qiladigan muhitni yaratishga qaratilgan. Finlyandiyaning asosiy ta'lim to'g'risidagi qonunida (1998 yil) Finlyandiya ta'limining uchta asosiy maqsadi belgilab berilgan: **(1)** o'quvchilarga hayotda zaruriy bilim va ko'nikmalarni berish, **(2)** jamiyatda rivojlanish va tenglikni targ'ib qilish, **(3)** mamlakat bo'ylab ta'lim sohasida tenglikni ta'minlash. Finlyandiya maktablarida haftasiga 5 kunlik o'qish joriy etilgan. Barcha maktablar bir xil mavqega ega, bolalar qobiliyatiga ko'ra turli sinf yoki ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalariga ajratib o'qitilmaydi. Ularda boshlang'ich ta'lim 6 yil davom etadi va 3-sinfgacha bolalarga baho qo'yilmaydi, o'qituvchilar tomonidan uyga vazifa deyarli berilmaydi, 2017 yildan aksariyat maktablar dars vaqtida "ruchkadan voz kechishgan" va dars jarayonida to'liq kompyuter va planshetlardan foydalaniladi.

Finlyandiya ta'lim tizimi ikki bosqichli ma'muriy tuzilishga ega: Ta'lim va madaniyat vazirligi (*Ministry of Education and Culture*) hamda vazirlik huzurida faoliyat yuritadigan, lekin o'z faoliyatida mustaqil Milliy ta'lim agentligi (*Finnish National Agency for Education*). Agentlik maktabgacha va maktab ta'limini, vazirlik esa oliy ta'lim tizimini boshqaradi. Ta'lim muassasalarini boshqarish asosan mahalliy hokimiyatlar tomonidan amalga oshiriladi. Ta'lim muassasasi faoliyatiga deyarli hech kim aralashmaydi. Finlyandiya ta'lim tizimining yana bir tamoyili bo'lgan ishonch madaniyati tufayli maktablarga tekshiruv tashriflari yo'q.

Finlyandiya ta'lim tizimining asosini quyidagi **7 ta tamoyil** tashkil etadi:

1. **Tenglik** - Finlyandiyadagi barcha maktablar o'quvchilarga bir xil sharoit va bir xil ta'lim tizimini taqdim etadi.
2. **Bepul ta'lim** - bepul ta'lim berish bilan birgalikda o'quvchilarga barcha o'quv jihozlari va tushlik ham bepul taqdim etiladi.
3. **Individuallik** – darslarni o'zlashtirishi qiyin bo'lgan o'quvchilar bilan o'qituvchilar yoki yaxshi o'zlashtirgan o'quvchilar alohida shug'ullanishadi. Finlyandiyada o'quvchilar qo'shimcha darslarga qoldirilmaydi.
4. **Amaliylik** – o'quvchilarni imtihonga emas balki hayotga tayyorlash. Darslarda o'quvchilar, masalan, viza kartadan qanday foydalanish, shartnomalar tuzish, saytlar yaratish, tikish, ovqat pishirish, marketing va sotuv ishlari bilan shug'ullanish kabi amaliy ishlar bilan shug'ullanadilar.
5. **Ishonch va o'qituvchilar salohiyati** – barcha maktablardagi o'qituvchilar magistratura darajasiga ega bo'lishlari shart. O'quvchilarga uy vazifasi deyarli berilmaydi, ota-onalar farzandlari bilan uyda shug'ullanmaydi va o'qituvchilarning o'quvchilarni hayotga tayyorlashiga to'liq ishonishadi.
6. **Ixtiyoriylik** – dars jarayonida qay darajada ishtirok etish o'quvchilar

ixtiyorida. O'qituvchilar o'quvchilarni darsga qiziqтира olmasalar o'quvchilar sinfni tark etishi yoki o'zlari yoqtirgan boshqa biror mashg'ulot bilan shug'ullanishlari mumkin.

7. **Mustaqillik** – fin ta'lim tizimida o'qituvchilar o'quvchilarni imkon qadar o'zlari bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishlari kerakligiga yo'naltiradi. Bilimlarni hayotda qanday tatbiq etish ko'nikmalari amaliy mashg'ulotlar yordamida shakllantiriladi. O'quvchilarning har qanday fikrlari inobatga olinadi va qo'llab quvvatlanadi.

Finlyandiya ta'limining muhim xususiyatlaridan yana biri, maktabgacha ta'limdan oliy ta'limgacha to'liq bepul ta'lim olishni ta'minlaydi. Shuningdek, barcha o'quv materiallari, darsliklar, sog'liqni saqlash xizmatlari va maktabga qatnash transport xizmatlari ham bepul amalga oshiriladi hamda boshlang'ich va o'rta ta'limda barcha o'quvchilarga maktablarda bepul tushlik beriladi.

Finlyandiya 9 yillik majburiy ta'lim davomida milliy imtihon yo'q, deyarli barcha o'quvchilar yashab turgan hududiga yaqin maktabga borishadi.

Bu yerda o'qituvchilarning malakasiga tayanadilar. Finlyandiya ta'limini baholash markazi ta'limdagi baholashni butun mamlakat bo'ylab olib boradi.

Finlyandiya ham o'qituvchilarning salohiyati eng muhim omil hisoblanadi. O'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi yuqori darajadagi hamkorlik ta'lim tizimining uzluksiz ishlashiga yordam beradi.

Finlyandiya 40 yildan ziyod vaqt mobaynida keng qamrovli va uzoq muddatli ta'lim islohotini olib bormoqda. Finlyandiyaning muvaffaqiyati izchil va uzoq muddatli ta'lim islohoti bilan chambarchas bog'liq. Finlyandiya muvaffaqiyatining sabablari bir-biriga bog'liq bo'lgan turli xil omillarga asoslanadi, bular: o'qituvchilar salohiyati, ta'lim siyosati va fin madaniyati bilan bog'liq omillar. Eng yaxshi o'rta maktab bitiruvchilari bo'lajak o'qituvchi sifatida tanlab olinadi. Yuqori malakali o'qituvchilar Finlyandiya ta'lim tizimi muvaffaqiyatiga ta'sir ko'rsatadigan bosh omil deyish mumkin.

Bo'lajak o'qituvchilar uchun alohida o'quv maktablari belgilanadi va ular o'quv vaqtlarining 10-15 %ni ushbu maktablarda o'tkazadilar. O'quv maktablarida talaba-o'qituvchilarga barcha kerakli o'quv materiallari bilan ta'minlangan alohida xona ajratib beradilar. Talaba-o'qituvchilar dars jarayonlarini kuzatish bilan birgalikda ta'lim jarayonida ham faol qatnashib, katta tajriba to'plashadi hamda maktab jamoasi va o'quvchilar ham ulardan juda foydali yordam olishadi.

Ikkinchi omil bo'lgan Finlyandiya ta'lim siyosatining 4 muhim jihatini ko'rib chiqamiz. Bularga izchil va uzoq muddatli siyosat, bilimga asoslangan jamiyatga sodiqlik, ta'lim tengligi va mahalliy hokimiyatning ta'lim sohasidagi vakolatlarini kengaytirishlar kiradi. Bu 4 jihat 1970 yillardan beri muvaffaqiyatli ta'lim islohoti

asoslarini tashkil etdi, natijada kuchli ta'lim tizimi yaratildi. Shuningdek, bu mamlakatdagi mavjud yuqori saviyadagi kitobxonlik madaniyati ham o'quvchilarning muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi.

Finlyandiyata'lim tizimlarining rivojlanish dinamikasini o'rganish holda biz quyidagilarni bahs mavzusi sifatida o'rganish zarur deb hisoblaymiz: O'zbekiston o'quv-tarbiya jarayonida ilg'or tajriba va o'qitish texnologiyalarni qo'llay olish, umuminsoniy qadriyatlar asosida jahon va respublikamiz ta'limi rivojini tashxis etish; jahon va respublikamizda ta'lim taraqqiyotini qiyosiy tahlil etish; respublikamiz ta'limi taraqqiyotidagi afzalliklarni ko'ra olish va uning keyingi rivojini bashorat qila olishga doir ko'nikmalarni egallash, pedagogik adabiyotlar bilan ishlash; zarur metodik yo'riqnomalar tuzish; samarali pedagogik tadqiqotlar o'tkazish, qiyosiy tahlil metodidan foydalana olish, qiyosiy tahlil jarayonida jahon mamlakatlarning rivojlanishidagi o'ziga xosliklarni hisobga olish malakalarini egallagan bo'lishimiz kerak.

Xulosa qilib aytganda mamlakat taraqqiyoti uchun kadrlar tayyorlashda ta'lim tizimi muhim o'rin tutishini inobatga oladigan bo'lsak, hozirgi kundagi O'zbekistondagi professional ta'lim tizimini yaxshilash borasida xorij tajribalarini o'rganish va xalqaro standartlarga javob beradigan tizim yaratish muhim ahamiyat kasb etadi. O'z navbatida professional ta'lim tizim bo'lajak o'qituvchilar xorijiy tajribalarni juda puxta o'zlashtirishi lozim. Professional ta'lim tizimda olib borilayotgan islohotlarda o'z aksini topishi muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Вулфсон Б.Ф. Сравнительная педагогика М.: «Просвещение», 2003 г.
2. Проскуракова И., Правда В. Л. Образование в Финляндии-уроки счастья: анализ системы образования Финляндии на основе материалов блогов и видеоблогов //Сборник материалов IX Всероссийской научно-практической конференции молодых ученых с международным участием" Россия молодая". – 2017. – С. 84005-84005.
3. R.N.Turaev. [IMPROVING THE USE OF E-LEARNING ENVIRONMENT IN TEACHING WEB PROGRAMMING](#). European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences 10 (1). 2022.
4. R.N.Turaev. [THE IMPORTANCE OF THE FORMATION OF WEB PROGRAMMING COMPETENCIES IN SCHOOLCHILDREN](#). European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences 10 (1). 2022.
5. R.N.Turayev, L.Muhammadiyeva. [INNOVATIVE WEB PROGRAMMING TRAINING OPPORTUNITIES USING CMS SYSTEM](#). YOUTH, SCIENCE, EDUCATION: TOPICAL ISSUES, ACHIEVEMENTS AND INNOVATIONS 2. 2023